

KAZIMIERZ NOWAK

KERÉKPÁRRAL

A FEKETE KONTINENSEN ÁT

1931-1936

EGY UTAZÁS TÖRTÉNETE FÉNYKÉPEKBEN ELBESZÉLVE

LENGYEL INTÉZET

BUDAPEST

2011. JANUÁR 27-MÁRCIUS 31.

Átkelés a Szaharán kerékpárral

■ Különös elbeszélés ez, mert különleges ember volt a szerzője: Kazimierz Nowak lengyel utazó, aki a világon elsőként biciklizte be magányosan Afrikát. Poznańból indult 1931-ben Tripoliba, és 1936-ban fejezte be az expedíciót Algírban, vagyis északról tartott délnek, majd vissza.

Kazimierz Nowak 1897. január 11-én született a podóliai Stryjben. Az I. világháború után Poznańban telepedett le, s egy biztosító társaságnál dolgozott. Egészen fiatal korától kezdve nagy érdeklődést tanúsított az utazás és a fényképezés iránt. Első biciklis útjain hazájával ismerkedett. 1922-ben megnősült, feleségül vette Maria Gorcikot, s még ugyanabban az évben megszületett Elzbieta nevű kislányuk, majd 1925-ben Romuald nevű fiuk.

Nemcsak az utazási és felfedezési szenvedély játszott azonban szerepet abban, hogy vállalkozzon a nem kis veszélyekkel járó útra, de gazdasági okai is voltak Kazimierz Nowak elhatározásának. A Poznańi Biztosító Társaság szerény fizetésű hivatalnokaként ő is megérezte a gazdasági világválság következményeit. 1925-ben kétszer is bejárta kerékpáron Európa egy részét: átbiciklizett Magyarországon, Ausztrián, Olaszországon, Belgiumon, Hollandián, illetve Románián,

Görögországon és Törökországon. 1928-as újabb expedíciója alkalmával eljutott egészen Tripoliig (Észak-Afrikába). Egészségi állapota, az anyagi nehézségek és a családja utáni vágyakozás azonban visszafordulásra készítették. Utazásairól ismert turisztikai és földrajzi lapoknak küldözgetett úti beszámolókat fényképekkel gazdagon illusztrált riportok formájában. Ezzel nemcsak családja eltartását, de további útjainak kiadásait is biztosította. Első, bár rövid találkozása az egzotikus Afrikával olthatatlan vágyat ébresztett benne arra, hogy bejárja az egész földrészt.

Mindez 1931-ben vált lehetővé. Szerény úti felszereléssel (hétéves kerékpár, tartalék gumik, sátor, Contax típusú kisképes fényképezőgép és személyes holmi) nekivágott élete nagy útjának.

Először vonattal Rómáig, aztán kerékpáron Nápolyig, onnan hajóval Tripoliig, nagy kalandja első állomásáig jutott el. Innen délnek, Tú-fok felé vette az irányt. Útközben átutazott Szudánban, Belga Kongón, Ruandán, Délnyugat-Afrikán. 1934-ben érte el a Tú-fokot, majd visszaindult Észak-Afrika felé. A visszaút Délnyugat-Afrikán, Angolán, Belga Kongón, Francia Nyugat-Afrikán át vezetett és 1936 novemberében ért véget Algírban.

Az utazás öt esztendeje alatt megismerkedett a tuaregekkel, az egyiptomi fellahokkal, a mocsárlakó sillukkal, a vatusszik nemes törzsével, a pigmeusokkal, a transvaali búrokkal, a busmanokkal, a törpe babingokkal, az emberevő arandákkal és a kontinens sok más lakójával. Vendégeskedett számos egyszerű afrikai bennszülött házában, de törzsi vezetőik lakhelyén sőt, királyi udvarokban is. Általában nagyon szívélyesen, érdeklődéssel fogadták az utazót. Csak néha keltett a bennszülöttek körében ijedelmet és csodálkozást. Átkelt a fekete láz, a malária, a lepra, a cecelég által terjesztett álomkór és más trópusi betegségek „territóriumán”. Elég jól tudott arabul, ennek köszönhető, hogy sikerült kimásznia számos szorongatott helyzetből, például amikor az emberevők törzsével találkozott.

Kazimierz Nowak minden élményét feljegyezte és lefényképezte. A kész tudósításokat és fotóriportokat vagy maga küldte el, vagy felesége, Maria közvetítésével juttatta el különféle folyóiratok szerkesztőségébe. A honoráriumok biztosították családjának a megélhetést.

Hazatérte után több, fényképekkel gazdagon illusztrált előadást is tartott a fekete kontinens kultúrájáról – többek között Poznańban, a krakkói Jagelló Egyetem Földrajzi Intézetében, Varsóban. Szándékában állt kiadni egy emlékezéseit tartalmazó könyvet, s gondolatban már következő, Indiába és Délkelet-Ázsiába irányuló útját tervezte. Elképzeléseit azonban nem sikerült megvalósítania. A folyton visszatérő maláriás tünetek legyengítették szervezetét, tüdőgyulladást kapott, ez pedig 1937-ben, nem egészen egy évvel azután, hogy visszatért az afrikai útról, korai halálához vezetett.

Kazimierz Nowak útja során több mint 40.000 kilométert tett meg kerékpáron, esetenként lóháton és csónakon. Több mint 10.000 fényképet készített. Egy részüket, megfelelő leírással és találó kommentárokkal ellátva, elküldte lengyel és külföldi lapoknak, valamint családjának.

Nowak remek megfigyelő volt. Megragadta és fényképein megörökítette a 20. század 30-as éveinek gyarmati Afrikájában élő népek különleges kultúráját, a kontinens természeti kincseit.

ÁT A SZAHARÁN

■ Nem mindennapos, talán egyedülálló táborhely a Szahara történetében – egy kerékpár és egy lengyel beduin, és ezer kilométeres körben semmi más, csak sivatag és sivatag.

■ December 24-én kora reggel a kősvatag messzeségéből kékes folt bontakozik ki. Gadames oázisba értem. Járművem hihetetlen szenzációt keltett, eddig még nem láttak kerékpárt a „Szahara Kapujában”.

■ Leírhatatlan nehézségeket kell leküzdenie annak, aki kerékpárral vág neki a szaharai terepnek. A bicikli ugyan napról napra könnyebbé válik, ahogy az élelmiszer- és víztartalékok fogyatkoznak, de az utazó ereje is fogy. Szerencsére az ember elveszíti időérzékét, közömbösen tűr bármekkora fájdalmat, életösztöne csodákat művel.

Nehéz napok, egyre nehezebbek. Nem is tudok nyeregbe ülni, nemegyszer a hátamra kell venni a biciklit, hogy átvergődjek egy-egy homokbuckán. A cipőm talpa teljesen elvászott, már-már mezítláb vándorlok. A ruhám ronggyá szakadt, tövisbokrokkal tüzelek, csupa seb a kezem.

A SZAVANNÁN

■ Megszerettem a titokzatos hangokkal benépesülő szavannai éjszakákat, a magányt, amire egykor íróasztalomnál ülve áhítoztam. Kisfiúként, amikor a földrajzórák után nem tudtam aludni az izgalomtól, hány-szor űzött képzeletem erre a vidékre!

A néptelen savanna végtelen messzeségében úgy hajtottam álomra a fejem a sátorban, mintha egy biztonságos erődben, kényelmes ágyban nyugodnék. Nemegyszer hallottam, mikor már kihuny a tűz, hogy a sátor merev ponyvája surrogni kezd. Egy zsákmányra éhes ragadozó mancsa hozhatta mozgásba, de az állat rögtön el is inalt, megriadva a merev anyag hangjától. Reggel látszottak nagy mancsának nyomai a sátor körül.

Kazimierz Nowak a sillukok között, a Felső-Nílus környéke, Szudán

Fénykép leopárdal, Rej környéke

A Banana törzs építményei, akik a Logone folyó mentén, a Csád-tó környékén élnek

A SILLUKOK FÖLDJÉN

■ Egy silluk általában kétszer kap nevet. Az első névre véletlenszerűen találnak rá. A hagyomány szerint ugyanis az anya egyik barátnőjének kell megtudakolnia, mi hír, ki járt az utóbbi időben a faluban. Az idegen nevét aztán elújságolja az anyának, és az újszülöttet róla nevezik el. Találkoztam hát Padre, Efendi, Monsignore, Automobil névre hallgató helyiekkel, sőt volt szerencsém a druzsámhoz, Casimíróhoz is, aki aznap jött világra, mikor a sillukok földjére érkeztem.

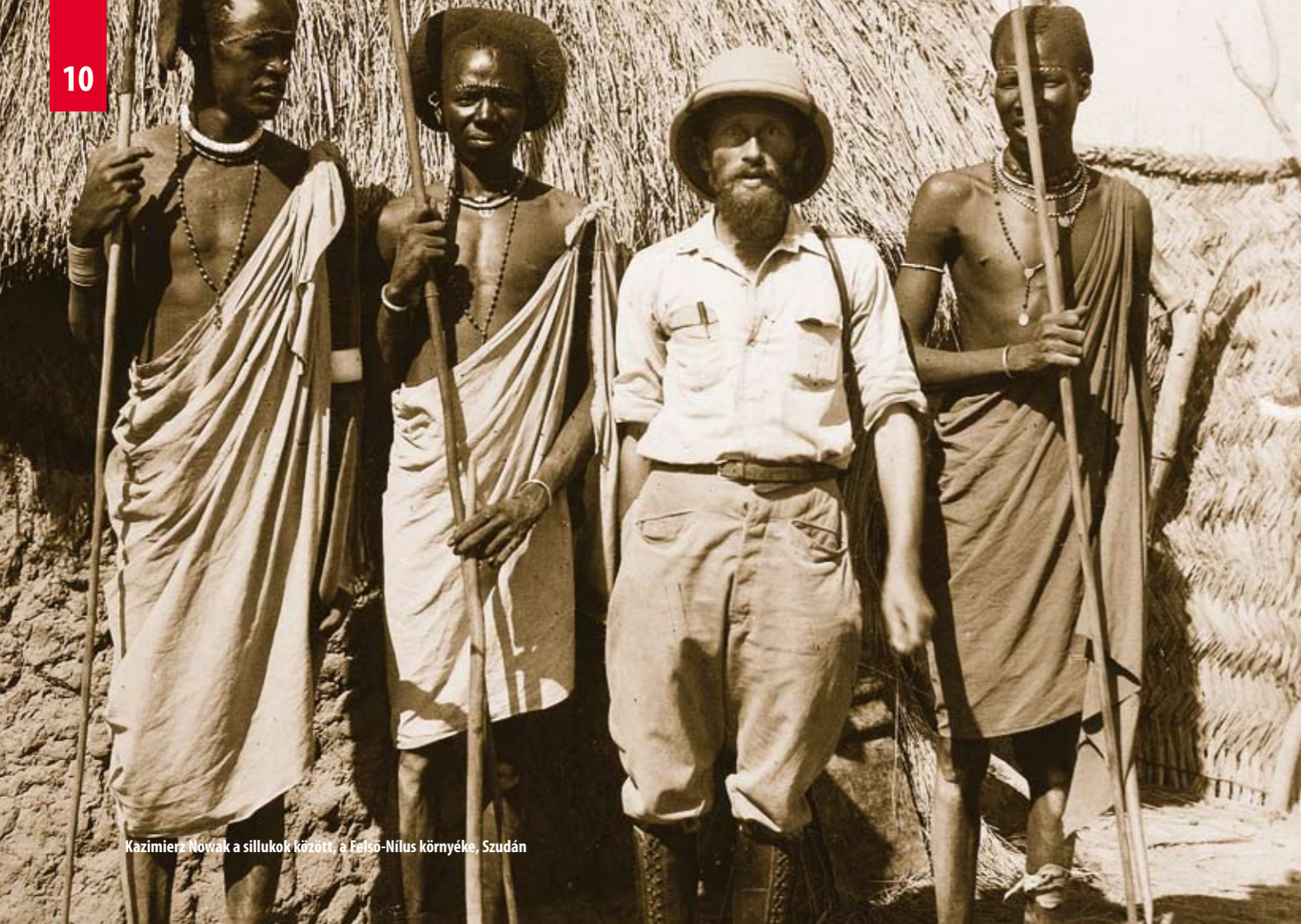
A második nevét a silluk már maga választja, mégpedig a harci tánc alkalmából, annak jeléül, hogy ő is harcossá vált.

■ Jókívánságaimhoz egy ebédmehíváson készült fotómat is mellékelem, hogy jobban el tudjátok képzelni a vidéket, ahol most időzöm, és az embereket, akik társaságában a közelgő ünnepeket töltöm majd.

Szívből öllek és csókollak Mindhármatokat:

Kazimierz

Szudán, 1932 december, a sillukok földjén

Kazimierz Nowak a sillukok között, a Felső-Nílus környéke, Szudán

Az ünnepek alatt kölcsönkarabinnal vadásztam

Időnként alig lehet néhány antilopot látni

A kiállítás anyagát a wrocławi Néprajzi Múzeum (a wrocławi Nemzeti Múzeum részlege) készítette.

A kiállítás kurátora: Hanna Nasz

Fordították: Kertész Noémi és Szenyán Erzsébet

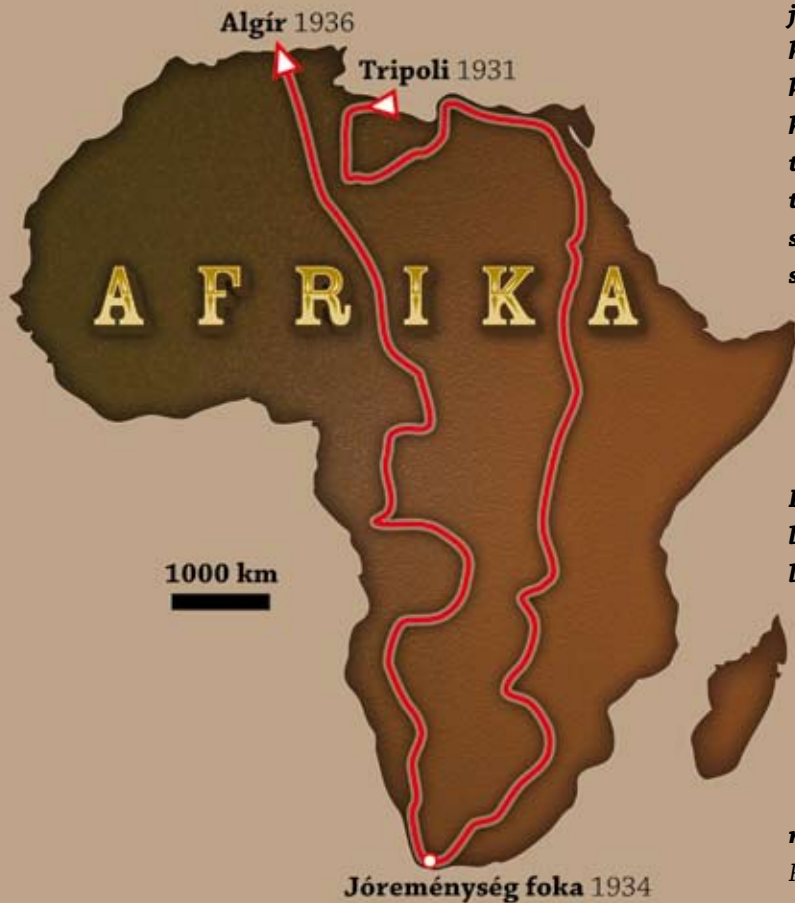
A fotók a wrocławi Néprajzi Múzeum tulajdonát képezik.

Az idézetek Kazimierz Nowak *Rowerem i pieszo przez Czarny ląd. Listy z podróży afrykańskiej z lat 1931–1936 (Kerékpárral és gyalog a Fekete kontinensen át. Afrikai útlevelek 1931–1936)* című könyvéből származnak. (Wydawnictwo Sorus, Poznań 2007.)

LENGYEL
INTÉZET
INSTYTUT
POLSKI

www.kazimierznowak.pl

... Még ma is magam előtt látom furcsa, szinte különöc alakját. Látom, hogyan cipeli szegényes, kopott poggyászát, hogyan halad előre dzsungelen, mocsarokon, sztyeppéken, hágókon, szikla szorosokon, sivatagokon át... hogyan halad előre elgondolkodva, magányosan, hőségtől kínzottan, viharoktól tépetten, esőben, sárban... Látom, hogyan tör előre makacs kitartással, néha maradék erejét mozgósítva... hogyan halad már nem is az amatőr utazó, a borzas szakállú, különöc Nowak, hanem egy saját erejében bízó nagyszerű óriás, egy acélosan edzett titán, a töretlen akarat megtestesítője!

Részlet dr. **Tadeusz Perkitny** mérnök 1937 októberében Kazimierz Nowakról elhangzott *Visszaemlékezéseiből*

Kazimierz Nowak megérdemelné, hogy teljesítményét a lexikonok és enciklopédiák olyan Afrika-kutatóké mellett említsék, mint Stanley és Livingstone. (...) Nem sokat fényképezték akkoriban Afrikát, az alkalmyszerűen készült fotográfiák nagyon hivatalosak: törzsfőnököket, különleges ünnepeket, Afrikába látogató fehéreket örökítenek meg. Kazimierz Nowak viszont a korabeli Afrika hétköznapjait kapta lencsevégre: megörökítette azt az Afrikát, amelyet ma már hiába keresnénk – egészen rendkívüli dokumentációt hagyott ránk.

Részlet **Ryszard Kapuściński** 2006. november 25-i poznaíni emléktábla-avatáson elhangzott beszédéből